

Hozzászólás „A termelékenység emelkedése mint a termelés növekedésének tényezője” című cikkel kapcsolatos vitához

Véleményünk szerint Kápolnai elvtárs példája¹ a kérdést helytelenül veti fel.

Az általa megjelölt feladat így szól: Allapítsuk meg, hogy mennyi a termelés 62 000 forintos emelkedéséből a létszámnövekedés hatása és mennyi a termelékenység emelkedéséé. Kápolnai elvtárs szerint 20 000 forint a létszámemelkedés eredménye, 42 000 forint a termelékenységemelkedés hatása.

Nézetünk szerint a 62 000 forint helyes megoszlása a következő:

tisztán létszámnövekedésből származik

$$\begin{array}{r} \text{létszámnövekedés} \times \text{bázis termelékenység} \\ 4 \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad 5000 \quad \quad \quad 20\,000 \end{array}$$

tisztán termelékenységnövekedésből származik

$$\begin{array}{r} \text{termelékenység növekedése} \times \text{bázis létszám} \\ 500 \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad 80 \quad \quad \quad \underline{40\,000} \\ \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad 60\,000 \end{array}$$

Fennmarad még 2000 forint a termelés 62 000 forintos emelkedéséből. Felmerülnek tehát a következő kérdések:

1. Ez a 2000 forint csak az egyik tényező hatása-e, és ha igen, melyiké?
2. Megoszlik-e a létszám és termelékenység hatása között, és ha igen, milyen arányban történik ez?

Ugy gondoljuk, hogy a vitás 2000 forintot sem egyik, sem másik tényező javára írni nem lehet, sem pedig valamilyen arányban megosztani.

Matematikai szempontból nézve a létszám és termelékenység indexei a termelés-emelkedés indexének *szorzó tényezői*.

A termelékenységváltozás és létszámváltozás százaléakai ugyanakkor (index = 100) *nem összeadandói* a termelésváltozás indexének. Kápolnai elvtárs példája alapján

	Változás %-a	Index
Létszám	5	105
Termelékenység	10	110
Termelés	15,5	115,5
tehát	$105\% \times 110\% = 115,5\%$	
	$5\% + 10\% = 15\%$	
különbözet	0,5%	

Kápolnai elvtárs ezt a nehézséget úgy hidalja át, hogy a 0,5% különbözetet a termelékenység hatásának javára írja, mondván

Létszámemelkedés	5 %	
Termelékenységemelkedés	10,5% (10% helyett)	
Termelés emelkedése	15,5%	

A példában vitás 2000 forint a 400 000 forint 0,5%-a kétségkívül a létszám és termelékenység együttes alakulásának közös eredményeként jött létre. El kell tehát fogad-

nunk, hogy ezt az összeget nem lehet kizárólag a termelékenység, vagy kizárólag a létszám emelkedésének tulajdonítani.

A kérdés felvetése ezek szerint annyiban helytelen, hogy a 62 000 forintot két részre akarja osztani, a termelékenység növekedésének és a létszámnövekedésnek tulajdonítható részre. Ez ugyanaz, mintha *valamely cikknél országos szinten elért megtakarítást* az egyes vállalatok között akaránk megkeresni, illetőleg szétosztani. Az országos megtakarítást nem oszthatjuk szét egyes vállalatok között, mert a vállalati megtakarítások az országos megtakarításnak *nem összeadandói*. Az országos megtakarításnak van egy — a vállalatoknál meg nem fogható — része, tekintve, hogy jelentkezik benne a termelés vállalatok közötti eltolódása is.

Káldor elvtárs (Statisztikai Szemle 1952. július) vállalkozik arra, hogy ezt az egyik tényezőtől sem megfogható részt szétosztja a két tényező között. Ez a „megosztásos” eljárás sem kötelező megoldása a kérdésnek, mint ahogy ezt Káldor elvtárs maga is elismeri. Éppen ezért módszerét nem helyeselhetjük, mert nézetünk az, hogy a 2000 forint bármilyen arányban történő szétosztása erőfeszítést és helytelen. Nem változtat ezen a tényen az sem, ha a termelékenység és létszámváltozás hatásán kívül azt is vizsgálat tárgyává tesszük, hogy a havi munkanapok számának megváltozása hogyan hatott ki a termelés alakulására. Ennél az elemzésnél arra is ügyelnünk kell, hogy a munkanapok számának megváltozása a termelékenység változásában is visszatükröződik. A munkanapok számának változását, illetve ennek a termelés emelkedésére gyakorolt hatását, csak a termelékenységváltozás hatásán belül, abból kiemelve állapíthatjuk meg. Ebben a tekintetben Kápolnai elvtárs helyesen járt el. Ha tehát a munkanapok számának megváltozása, — mint a termelés alakulását befolyásoló tényező — külön került elemzésre, azt a termelékenységváltozás hatásának vizsgálatánál ismételtelen nem vehetjük figyelembe. A termelékenység részben azért növekedett 500 forinttal, mert minden dolgozónak egy nappal tovább volt lehetősége termelni. Ez a termelékenység 500 forintos növekedéséből 208,33 Ft-ot tesz ki. Ezt a következőképpen kapjuk meg: a munkanapok számának egy nappal való növekedése a januári termelés alapján 16 666 forintot jelent. Ha tehát januárban is 26 napig dolgoztak volna, akkor a termelés 400 000 + 16 666 = 416 666 forint lett volna, és a termelékenység 416 666 : 80 = 5208,33 forint. Mivel tehát a munkanapok növekedésének hatását külön elemezzük, a termelékenységet azonos munkanap-számra vonatkoztatjuk. A januári termelékenység a februári 25 munkanapra vonatkoztatva 5208,33 forint lett volna. Ezt a termelékenységet állítjuk be tehát a tábla megfelelő rovatába.

Nézzük meg ezután Kápolnai elvtárs példáját:

Időszak	Termelési érték		Munkások átlagos létszáma		1 munkásra eső havi termelés ¹		Havi munkanapok száma	
	v. á.	%	fő	%	Ft	%	szám	%
Január	400 000	100	80	100	5 208,33	100	24	100
Február.	462 000	115,5	84	105	5 500	105,6	25	104,2
Növekedés	62 000	15,5	4	5	291,67	5,6	1	4,2

¹ 26 munkanap alatt termelt érték (416.666) alapján.

A táblából kiderül, hogy a termelés 15,5%-os emelkedését, a létszám 5%-os, a termelékenység 5,6%-os és a munkanapok számának 4,2%-os emelkedése idézte elő.

Az egyes tényezők indexének szorzata, tehát egyenlő a termelés növekedésének indexével.

$$105 \times 105,6 \times 104,2 = 115,5\%$$

Vessük fel most a kérdést, úgy, hogy a 62 000 forintos termelésemelkedésből mennyi tulajdonítható az egyes tényezők hatásának.

Mint az előbbiekből már kiténik, a munkanapok számának növekedése 16 666 forint termelésnövekedést eredményezett.

A létszámnövekedés hatása — Kápolnai elvtárs módszere szerint is — 4×5000 , tehát 20 000 forint.

A termelékenység növekedésének tulajdonítható összeg ezek szerint

$$5500 - 5208,33 = 291,67 \text{ egy főre eső termelésemelkedés}$$

$291,67 \times 80 = 23\,334$ a régi dolgozókra számított termelésemelkedés, vagyis a termelékenységváltozás hatása.

Munkanapszám növekedés hatása	—	16 666 Ft.
Létszámnövekedés hatása	—	20 000 „
Termelékenységnövekedés hatása	—	23 334 „
	<u>Összesen:</u>	<u>60 000 Ft.</u>

Mivel a termelés növekedése 62 000 Ft, változatlanul megmarad 2000 forintunk, mely a három tényező együttes hatásaként jött létre. Nyilvánvaló, hogy először a munkanapok számának megnövekedése nagyobb súllyal hatott annak eredményeképpen, hogy a termelékenység és a dolgozók létszáma maga is megnövekedett, ezért egy munkanap nagyobb létszám és nagyobb termelékenység mellett többet jelent. Ellenkező oldaláról nézve a dolgot, világos az is, hogy a termelékenység növekedésének hatását még jobban növeli az, hogy többben és több munkanapon át dolgoztak. Ugyanakkor az átlaglétszám szaporodása 4 fővel még jelentősebbé válik azáltal, hogy a hó folyamán a munkanapok száma is megszorodott és a termelékenység emelkedett. Egyszóval a három tényező változása közötti kölcsönös összefüggés eredménye a 2000 forint, amely éppen ezért nem is osztható fel az egymástól függő ható tényezők között.

Semmiképpen sem helyeselhető tehát Kápolnai elvtárs módszere, aki a három tényező közös hatásaként létrejött 2000 forintot is a termelékenység növekedésének tulajdonítja.

Röviden összefoglalva hozzászólásunk lényegét:

1. A Kápolnai elvtárs által kitűzött feladat: állapítsuk meg, hogy a termelési érték bizonyos forint növekedéséből mennyi tulajdonítható az egyes tényezők hatásának. Ez a feladat nem megoldható, miután a termelési érték növekedésének van egy olyan része, mely a tényezők közös hatásaként jön létre. A Kápolnai elvtárs által javasolt megoldás tehát már a feladat természeténél fogva is helytelen.

2. A kérdés helyes felvetése: a termelési érték bizonyos százaléku növekedését a termelékenység, létszám, munkaidő változásának milyen százaléka eredményezte? A tényezők indexeinek szorzata kiadja a termelés indexét.

3. Mivel a kérdés felvetése maga helytelen és így a Kápolnai elvtárs által kitűzött feladat nem megoldható, nem tökéletes a Káldor elvtárs által javasolt módszer sem.

Javaslat: Nem szükséges a termelésnövekedés forintértékének megosztása az egyes tényezők hatása között. Ha ilyen elemzés mégis elkerülhetetlennek látszik az együttesen ható tényezők által létrejött termelésemelkedést tovább bontani nem kell. Elemzésünk alapja az legyen, hogy a termelés bizonyos százaléku növekedését a tényező milyen százaléku növekedése idézte elő.

A Statisztikai Hivatal egyéves iskolájának II. számú iparstatisztikai szakköre

A munkabéralap iparvállalati tervezésének és felhasználásának ellenőrzéséről

A termelés és a munkabér arányának egészséges alakulását a munkabéralappal való helyes gazdálkodás dönti el. A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának „A munkabérlitikáról” szöveg határozata már 1924 augusztusában kimondta, hogy a termelékenység növekedési ütemének meg kell haladnia a munkabér emelkedésének ütemét.

A munkabéralap felhasználása alapvető befolyást gyakorol az önköltségre s így az önköltségsökkentésre is. Ötéves tervünk szerint ipari termelésünknel 25%-os önköltségsökkentést kell elérnünk, amiből a munkabérra jelentős hányad esik. A kérdés fontosságát mutatja, hogy a párt és népgazdaságunk vezető szervei állandóan foglalkoznak vele.

Ennek a kérdésnek néhány iparvállalat ellenőrzése során szerzett fontosabb tapasztalatairól kívánunk rövid ismertetést adni, hogy azokat az iparvállalatok munkabéralap-tervezésének és felhasználásának ellenőrzésével foglalkozók munkájukban felhasználhassák.

Az ellenőrzési munka

A munkabéralap felhasználásának ellenőrzése a munkaügyi terv csoportosításának megfelelően *állománycsoportonként, a tervezett és ténylegesen felhasznált munkabérek szembeállításával történik*. Az így mutatkozó abszolút megtakarításon, vagy túllépésen kívül a munkások béralapjának felhasználásánál a termelési terv teljesítés-